20-osios Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos „Mokslas – Lietuvos ateitis“ teminė konferencija
Proceedings of the 20th Conference for Junior Researchers „Science – Future of Lithuania“

VERSLAS XXI AMŽIUJE / BUSINESS IN XXI CENTURY

eISSN 2029-7149
eISBN 978-609-476-020-4
2017 m. vasario 9 d. Vilnius
9 February, Vilnius, Lithuania
doi: 10.3846/vvf.2017.022
Article Number: vvf.2017.022

Finansų valdymas
Finance Management

https://doi.org/10.3846/vvf.2017.022

LIETUVOS NAMŲ ŪKIŲ TAUPYMO IR INVESTAVIMO PROCESŲ PALYGINAMOJI ANALIZĖ 2006–2016 m.

Viktorija ZALIOTOVAITĖ[1], Kamilė TAUJANSKAITĖ[2]

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Verslo vadybos fakultetas,
Finansų inžinerijos katedra, Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius, Lietuva
El. paštas: [1]viktorijazaliotovaite@gmail.com; [2]kamile.taujanskaite@vgtu.lt

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjami įvairių autorių požiūriai charakterizuojant investicijas ir jų sampratą. Analizuojami svarbiausi asmeninių finansų aspektai, didžiausią dėmesį skiriant asmeninių investicijų ir taupymo sritims. Siekiama atskleisti investavimo galimybes, apibūdinant investicinių priemonių teorinius ypatumus bei išskiriant jų privalumus ir trūkumus. Remiantis investicijų grąžos rodikliais ir namų ūkių finansinės elgsenos apžvalga, įvertinamas taupymo ir investavimo aktyvumas bei tendencijos Lietuvos finansų rinkoje. Apibendrinant teorinius ir praktinius duomenų rezultatus, pateikiamos išvados. Atlikta analizė parodė, kad Lietuvos namų ūkių finansinė elgsena pasižymi konservatyvumu – didžioji dauguma laisvas lėšas taupo grynųjų pinigų pavidalu arba sąskaitose finansinėse įstaigose, o kitų alternatyvų, tokių kaip investavimas, pasirinkimo aktyvumas yra mažas.

Reikšminiai žodžiai: asmeniniai finansai, investavimas, asmeninės investicijos, taupymas, investicinės priemonės, investicijų grąža, namų ūkių finansinė elgsena.

Įvadas

Asmeninių finansų tema Lietuvos finansų sistemoje nėra naujovė, tačiau ši sritis dar nėra visiškai susiformavusi. Tokią prielaidą galima daryti atsižvelgus į Lietuvos namų ūkių finansinę elgseną. Lietuvos banko duomenimis (2015) tik pusė namų ūkių planuoja šeimos biudžetą. Kiekvienas žmogus, šeima ar namų ūkis turi tik jiems būdingą specifinę finansinę padėtį, todėl norint patenkinti poreikius, pasiekti užsibrėžtus tikslus, būtina identifikuoti prioritetus ir atsakingai planuoti savo finansus (Kapoor *et al.* 2007). Taigi remiantis prieš tai minėtos apklausos rezultatų duomenimis atskleidžiama visuomenės žinių apie asmeninius finansus ir jų valdymo stoka. Tokia padėtis nepalanki asmeninių investicijų realizavimui bei turi neigiamų pasekmių jų plėtojimui šalies mastu.

Investuotojais gali būti įvairūs asmenys – tiek finansų profesionalai, tiek gyventojai, nesusiję su finansine veikla. Profesionaliai investuojantys ar asmenys, dirbantys finansų sferoje, išmano finansų rinkos dėsnius, specifines įvairių investicijų ypatybes (Rosato 2015). Tačiau individualiai investuojantiems rezidentams dėl žinių bei informatyvumo trūkumo sudėtinga priimti tinkamus finansinius bei investicinius sprendimus savarankiškai (Regnier 2014). Investicijų sritis pasižymi ne tik gausios informacijos kiekiu, bet taip pat stokoja konkretumo bei pastovumo ypatybių, kurios suteiktų galimybę daryti tik palankias investavimo išvadas ir iš anksto numatyti tikslius rezultatus. Kiekvienas investavimo atvejis gali būti labai individualus, tad vieno optimalaus, visoms situacijoms pritaikomo investavimo metodo nėra. Todėl siekiant įdarbinti turimas laisvas lėšas ir suderinti investuotojo poreikius, tikslus su pasirinktos investicijos ypatumais, svarbu atsižvelgti ne tik į namų ūkio finansines galimybes, bet ir finansų rinkoje egzistuojančias įvairias investicines priemones bei joms būdingas savybes.

Taigi šio straipsnio tikslas – palyginti taupymo ir investavimo procesus, susisteminti esminę struktūrizuotą informaciją apie investavimo galimybes Lietuvoje ir išanalizuoti Lietuvos namų ūkiams būdingą supratimą apie laisvų lėšų panaudojimo alternatyvas, jų investavimo įgūdžius ir tendencijas.

Tikslo įgyvendinimui atliekama mokslinės literatūros analizė, tyrimų ir duomenų apžvalgos, remiantis Lietuvos banko, viena pirmaujančių turto valdymo bendrovių Lietuvoje UAB „INVL Asset Management“ ir NASDAQ Baltic rinkos konferencijų medžiaga.

Investicijų konceptualieji aspektai

Investicijos turi daug reikšmių ir interpretacijų, todėl gali būti apibūdinamos ganėtinai skirtingai, priklausomai nuo investicijų pobūdžio, investavimo proceso ar kitų veiksnių. Išnagrinėjus įvairių autorių požiūrį, galima pateikti keletą paaiškinimų apie investicijas ir jų sampratą.

Vadovaujantis Kancerevyčiaus (2009) apibūdinimu, termino „investicijos“ kilmė – iš lotyniško žodžio „invest“, reiškiančio „įdėti“. Investavimą galima charakterizuoti, kaip procesą, kai vienos finansinio kapitalo formos paverčiamos kita. Pasak Treigienės (2010), investicijomis laikomos investuojamos piniginės lėšos ir kitas turtas (finansinis, materialusis ir nematerialusis), siekiant iš investavimo objekto gauti pelno ar kitą rezultatą. Valentinavičius (2010) pabrėžia, kad „investicijos“ sąvoka dažnai pateikiama netiksliai ar net klaidingai, kadangi tai nėra tik lėšų (piniginis) įdėjimas. Investavimas gali būti vykdomas ne tik pinigais, bet ir kitomis formomis, pavyzdžiui, kilnojamojo ir nekilnojamojo turto, finansinių instrumentų (vertybinių popierių) ir kitomis. Valentinavičiaus (2010) siūloma universali investicijų samprata yra tokia – išlaidos turtui, kuris bus naudojamas pajamoms gauti, arba išlaidos finansuoti veiksmus, kurie užtikrintų planuojamų tikslų įgyvendinimą ilgalaikėje perspektyvoje.

Asmeninių finansų atžvilgiu, remiantis Deimantaitės-Gedmintienės ir Visockaitės (2016) pateiktu apibrėžimu, investicijos apibūdinamos kaip papildomas pajamų šaltinis, užtikrinantis nuolatinį kapitalą, kuris reikalingas patenkinti poreikius ir įgyvendinti finansinius tikslus, vienas iš pagrindinių tokių tikslų – finansinė nepriklausomybė. Bendru atveju, investicijomis įvardinami investicijų finansiniai resursai į įvairius aktyvus, kurie pasižymi vertės augimo tendencija laiko atžvilgiu (Deimantaitė-Gedmintienė, Visockaitė 2016).

Palyginimui, užsienio literatūroje investicijų koncepcija taip pat varijuoja pagal skirtingus požiūrius. XX a. mokslininkas Dougall (1968) teigė, jog finansiniu atžvilgiu, dauguma investicijų yra vieno asmens nuosavybės arba teisių į pajamas perdavimas kitam. Nagrinėjant investuotojų poziciją teigiama, kad investavimo procese turimos lėšos naudojamos siekiant ateityje gauti papildomas pajamas palūkanų, dividendų, nuompinigių arba pensinių išmokų formomis (Dougall 1968).

Vienas iš šių laikų mokslininkų investicijas apibūdina kaip bet kokį turtą, į kurį įdėjus lėšas, tikimasi sugeneruoti pajamas arba padidinti jo vertę, arba pasiekti abu rezultatus kartu (Smart *et al.* 2014). R. B. Walker ir K. P. Walker (2013) investicijų koncepcijoje išskiria labai svarbų rizikos elementą. Taigi pagal jo požiūrį, investicijomis laikomos piniginės išlaidos dėl pelno, rizikuojant prarasti dalį arba visą investuotą sumą. Pagrindinės šio mokslininko išskiriamos rizikos yra įsipareigojimų nevykdymo arba kredito rizikos, palūkanų normų, rinkos ir likvidumo rizikos. Pirmoji rizika susijusi su įmonių bankroto tikimybe, ko pasekoje prarandama dalis arba visos investuotos lėšos. Svarbu paminėti, jog bankrutavus bankui ar kredito unijoms, asmens indėliai Lietuvoje yra apdrausti iki 100 tūkst. eurų sumos (Lietuvos bankas 2014b). Veikiant kitoms išvardintoms rizikoms, taip pat galimi investicijų praradimai dėl nepalankaus palūkanų normų pasikeitimo, dėl investicijų vertės smukimo rinkoje ar dėl investicijoms būdingo mažo likvidumo lygio, kuris sukelia sunkumų parduoti investicijas ir apsisaugoti nuo didelių praradimų (Walker, R. B., Walker, K. P. 2013).

Nors investicijų spektras pasižymi didele įvairove, beveik visas šias sąvokas vienija visų investuojančiųjų siekis gauti pelno. Investuotoju vadinamas bet koks ūkio subjektas (pavyzdžiui, šalies ar užsienio fiziniai ir juridiniai asmenys, valstybinės institucijos, užsienio valstybės, tarptautinės organizacijos), kuris investuoja lėšas į tam tikrą objektą, siekdamas ir tikėdamasis užsidirbti. Investuotojai, atsižvelgdami į užsibrėžtą pelningumą, investicijų objektus pasirenka skirtingai (Kancerevyčius 2009). S. Valentinavičiaus (2010) teigimu, investicijų pasirinkimą lemia turimi ištekliai, asmenybė ir tikslai. Tačiau vienas iš esminių išskirtinumų — turėtų būti investuojama ilgalaikiam tikslui (Jurevičienė 2015).

Taip pat Jurevičienė (2015) akcentuoja, jog investavimo procesui reikalingas laikas, atitinkamos žinios bei disciplina. Be šių savybių, investicinė rizika didėja. Suprantama, jog be didesnės rizikos neįmanoma pasiekti didelio pelningumo, tačiau investuotojai yra linkę rizikuoti tada, kai už investuotas lėšas tikisi gauti atitinkamą kompensaciją – didesnį pelną (Kancerevyčius 2009). R. B. Walker ir K. P. Walker (2013) analizuodami skirtingų tipų rizikas, pažymi, kad privalu teisingai įsivertinti toleruojamą riziką ir asmenines galimybes absorbuoti galimą nuostolį.

Taupymo ir investavimo procesų skirtumai

Individualų investuotoją dažniausiai domina investicijos, atnešančios tokį pelną, kuris užtikrintų finansinį stabilumą ar taptų pajamų šaltiniu ateityje, pavyzdžiui, sulaukus pensinio amžiaus. Gyventojų sutaupytų lėšų transformavimas investicijomis yra ganėtinai sudėtingas ir daug etapų reikalaujantis procesas. Dažniausiai namų ūkių santaupos patikimos finansų tarpininkams arba finansų institucijoms – bankams, pensijų ir investiciniams fondams, finansų, draudimo kompanijoms ar profesionaliems konsultantams investuotojams (Rutkauskas, Stankevičius 2006).

Asmeninių finansų valdymo procese itin svarbu atskirti taupymą ir investavimą. Dažnai šie procesai sutapatinami, tačiau reikšminga pabrėžti, kad tai skirtingos veiklos, lemiančios skirtingus rezultatus. Investavimas ir taupymas panašus tik tuo, kad naudojamos namų ūkių laisvos lėšos. Turint tikslą taupyti dažnai naudojamos banko arba kitokios taupomosios sąskaitos (King, Carey 2014). Svarbu atkreipti dėmesį, kad atsižvelgus į dabartines siūlomas palūkanas bankuose arba kredito unijose, vis dažniau akcentuojama, kad terminuoti indėliai priskiriami prie taupymo procesų (Walker, R. B., Walker, K. P. 2013). Jeigu anksčiau dar galima buvo tikėtis iš indėlio bent 2–3 % grąžos, tai paskutiniaisiais metais už indėlį siūlomos palūkanos yra beveik nulinės (1 pav.). Dėl tokios sumažėjusios rodiklių reikšmės, indėliai priskiriami ne investicijoms, bet taupymo instrumentams.

1 pav. vaizduojamos rugsėjo mėnesių 2006–2016 m. palūkanų normos, kurios buvo taikomos namų ūkių indėliams iki 2 m. laikotarpiui. Grafike matoma akivaizdi mažėjanti palūkanų normos tendencija. Visų Baltijos šalių

palūkanų normos dydis 2006–2016 m. buvo panašus: prieškriziniame laikotarpyje siekė Euro zonos palūkanų normą (apie 4,3 %), prasidėjus krizei matomas akivaizdus palūkanų normų sumažėjimas 3–4 kartus.

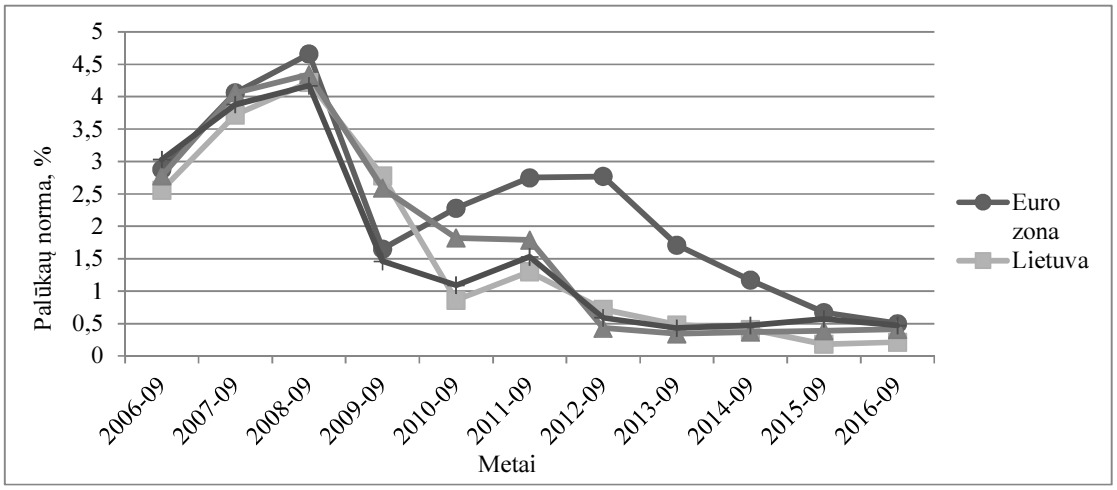

1 pav. Bankų palūkanų normos namų ūkių indėliams iki 2m. laikotarpiui 2006–2016 m. (Euro zonos statistika 2017)
Fig. 1. Bank Interest Rates on Households Deposits up to 2 Years during 2006–2016 (Euro zonos statistika 2017)

Po krizės Baltijos šalių indėlių palūkanų normos neatsistatė iki euro zonos lygio, tačiau 2016 m. rodiklis vėl supanašėjo – sumažėjęs siekia vos 0,3–0,5 %.

Analizuojant Lietuvos bankų siūlomas palūkanų normas terminuotiems indėliams galima pastebėti vyraujančias itin mažų palūkanų normos dydžių tendencijas (2 pav.).

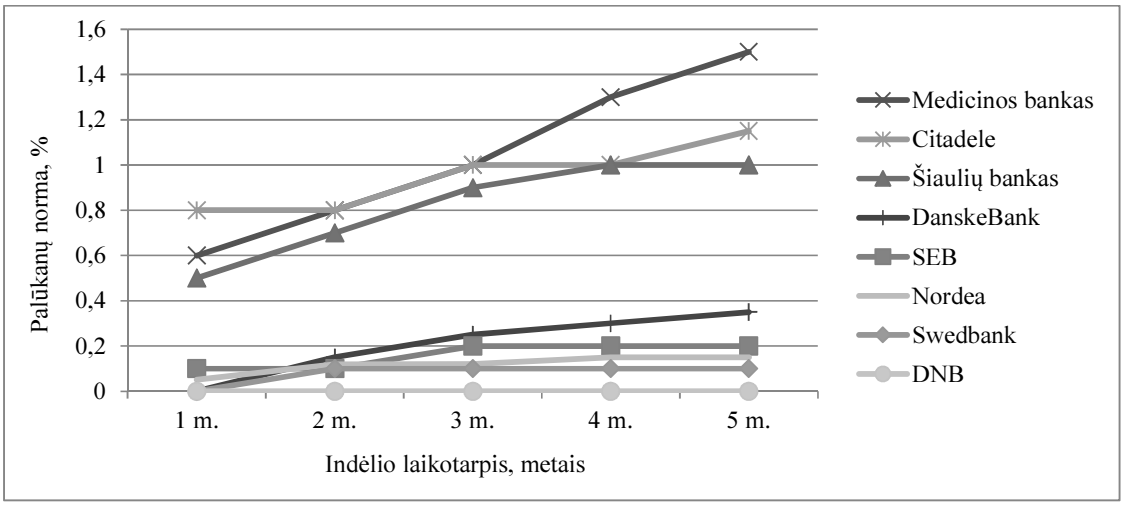

2 pav. Terminuotų indėlių palūkanų normos kitimas 1–5 metų laikotarpiui Lietuvoje veikiančiuose komerciniuose bankuose (sudaryta autorių pagal indeliai.lt 2017)
Fig. 2. Interest Rate Volatility of 1 to 5 Years Term Deposits in commercial banks in Lithuania (made according to indeliai.lt 2017)

2 pav. grafikai atspindi palūkanų normas pagal pasirinktą indėlio laikymo laikotarpį – nuo 1 iki 5 m. Kuo ilgesnis laikotarpis pasirenkamas, tuo siūlomos metinės palūkanos didesnės. Pagal geriausias siūlomas sąlygas figūruoja keli bankai – Medicinos bankas, Citadele ir Šiaulių bankas. Jų palūkanų normos yra didžiausios (nuo 0,5–0,8 % iki 1–1,5 %). Jeigu pasirenkamas ilgesnio laikotarpio indelis (4–5 m.), tai lyderio pozicijas užima Medicinos bankas (už 5 m. indėlį priklauso 1,5 % metinių palūkanų).

Taip pat matomas ganėtinai didelis kitų bankų atotrūkis pagal nurodytas palūkanų normas už terminuotus indėlius. Tokių bankų, kaip DanskeBank, SEB, Nordea, Swedbank, DNB palūkanos yra labai žemos – artimos arba lygios 0 %. Šių užsienio kapitalo bankų (išskyrus DanskeBank) palūkanų normos neviršija 0,2 % ribos. Trumpuoju 1 m.

laikotarpiu už indėlį gaunama grąža yra 0 %. DNB bankas išsiskiria iš visų bankų – jame laikomi indėliai bet kokiam laikotarpiui negeneruoja jokios grąžos – palūkanų normos dydis siekia 0 %. Taigi, vyraujanti nedidelių palūkanų normų padėtis rodo polinkį mažinti palūkanų normas iki minimalių, o ateityje galima tikėtis nulinių ar netgi neigiamų palūkanų normų už indėlius.

Europos Centrinio Banko valdančiosios tarybos nutarimu nuo 2014 m. birželio 11d. įsigaliojo sprendimas sumažinti palūkanų normas už naudojimąsi indėlių galimybe iki –0,10 % (Europos Centrinis bankas 2014). Po šio pokyčio dalis indėlių bankams tapo ne tik, kad nepelningais, bet už juos dar tenka ir mokėti nustatyto dydžio palūkanų mokesčius. Kol kas Lietuvoje nėra neigiamų palūkanų normų už namų ūkio indėlius, tačiau galima numatyti, kad tokia tikimybė išlieka.

Taupant pinigus jų praradimo tikimybė yra labai maža, tačiau pagrindinis taupymo trūkumas – pinigai yra paveikiami infliacijos, tai reiškia, jog laikui bėgant praranda savo vertę ir negali garantuoti jokių pajamų. Investavimas suteikia galimybę aplenkti infliaciją ir šis privalumas gali apsaugoti investuotus pinigus nuo pinigų nuvertėjimo, tačiau rizika sumažinti investuotų pinigų vertę visgi išlieka (Walker, R. B., Walker, K. P. 2013). King ir Carey (2014) patikslina, kad galimi netgi visų investicijų praradimai. Vis dėlto investavimas, priešingai negu taupymas, nėra pasyvus — naudojantis investavimo privalumais suteikiama galimybė padidinti nuosavybę ar turto vertę, užsidirbti papildomų pajamų, pagerinti gyvenimo lygį ir kokybę bei būti finansiškai nepriklausomais (NASDAQ 2017a). Priklausomai nuo investicijų rūšies ir tikėtinos grąžos galima numatyti investicijų rizikos lygį – kuo grąža didesnė, tuo investicija rizikingesnė (3 pav.) (King, Carey 2014).

3 pav. Pelno ir rizikos atvirkštinė priklausomybė (sudaryta autorių)
Fig. 3. An inverse relationship between risk and return (made by authors)

Nors santaupų ir investicijų skirtumai reikšmingi, tačiau visada išlieka sąlyga, kad be santaupų investicijos neįmanomos. Visų pirma, reikia turėti laisvų lėšų, kurias galima būtų panaudoti investiciniams tikslams (King, Carey 2014). Asmuo, norintis susitaupyti privalo planuoti ir valdyti savo finansus, taigi asmeninių finansų valdymas taip pat prisideda prie namų ūkių investavimo gerovės (Jurevičienė, Klimavičienė 2008). Galima daryti išvadą, jog taupymas yra vienas iš investavimo proceso etapų. Taigi, nors taupymas ir investavimas yra skirtingi asmeninių finansų mechanizmo procesai ir jų tapatinti negalima, tačiau vis dėlto jie yra neatsiejami, netgi priklausomi vienas nuo kito.

Asmeninių investicijų reikšmė ir svarba

Kiekvienos šalies ekonomikai namų ūkių finansiniai ištekliai yra labai svarbūs (Deimantaitė-Gedmintienė, Visockaitė 2016). Kad šalies finansų rinka, tuo pačiu ir visa ekonominė sistema būtų efektyviai veikianti, būtina šalies gyventojus skatinti investuoti, nes tokiu būdu aktyvinamas finansinių srautų judėjimas, kuris teigiamai veikia visus ekonominės sistemos elementus.

Išsivysčiusios šalys skiria itin didelį dėmesį asmeninių finansų valdymo plėtojimui – ši disciplina dėstoma daugumoje užsienio universitetų, o Lietuvoje to vis dar pasigendama (Taujanskaitė, Jurevičienė 2010). Černius (2011) taip pat pritaria, jog finansų valdymo įgūdžius reikalinga įgyti kuo anksčiau ir, pasak šio finansų eksperto, asmeniniai finansai turi būti dėstomi jau mokykloje. Atlikti tyrimai rodo, kad mokiniai ir studentai, atlikdami praktines užduotis, įsitraukdami į interaktyvių investavimo žaidimų veiklą, pasiekia reikšmingai geresnių rezultatų asmeninių finansų valdymo procese (Yates, Ward 2011). Taigi, edukacinių programų diegimas yra viena iš priemonių, kuri paskatintų visuomenę jau nuo jauno amžiaus suprasti savo finansų svarbą ir juos planuoti. Asmeninių finansų įpročių ugdymo per švietimo sistemą naudą galima pagrįsti ir Lietuvos banko (2015) atlikta apklausa, kuri atskleidė, kad asmenines pajamas labiau linkę planuoti tie namų ūkiai, kuriuose bent vienas narys įgijęs aukštąjį išsilavinimą. Iš tokių biudžetą

planuojasi 66,4 % namų ūkių, o namų ūkiuose, neturinčių asmenų su aukštuoju išsilavinimu, planuojasi mažiau – 52,4 % (Lietuvos bankas 2015). Taigi, kuo daugiau dėmesio skiriama bei diegiamos edukacinės, supažindinimo programos, tuo asmeninių finansų rezultatai geresni.

Siekiant pagrįsti asmeninių finansų valdymo bei investavimo svarbą ir reikšmingumą, sudaryta 1 lentelė, kurioje apibendrinta tam tikrų mokslininkų nuomonė ir išskirti proceso privalumai:

1 lentelė. Asmeninių finansų valdymo ir investavimo privalumai ir nauda (sudaryta autorių)
Table 1. Advantages and Benefits of Investments and Personal Financial Management (made by authors)

Autorius	Privalumai ir nauda
Johnson (2017)	– Galimybė užsidirbti ar padidinti pajamas; – Finansinis stabilumas; – Padeda sukurti finansinę gerovę ilgoje laiko perspektyvoje.
Kapoor *et al.* (2007)	– Padeda pasiekti užsibrėžtus finansinius tikslus; – Asmuo efektyviau valdo savo finansinę padėtį; – Papildomas pajamų šaltinis; – Didėja finansų kontrolė; – Sumažinamas neapibrėžtumas dėl ateities finansinių resursų.
Keown (2014)	– Laisvų lėšų apsauga nuo infliacijos; – Susiduriama su mažiau finansinių iššūkių arba jie įveikiami lengviau; – Galimybė susigrąžinti mokesčius valstybei.
Černius (2011)	– Galimybė gyventi ir patenkinti poreikius iš pasyvių pajamų; – Finansinė laisvė; – Padeda išlaikyti tą patį vartojimo lygį, netekus pajamų ar išėjus į pensiją.
Jurevičienė (2015)	– Lėšų apsaugojimas; – Padeda užsitikrinti pakankamą pinigų kiekį ateityje; – Finansiškai aprūpinta senatvė; – Iš investuotų lėšų gaunama grąža, kuri dažnai perduodama palikuoniams.

Iš 1 lentelės matyti, kad investavimas yra svarbi asmeninių finansų valdymo dalis, kuri vaidina svarbų vaidmenį kiekvieno žmogaus kasdienybėje, todėl svarbu žmones skatinti plėsti žinias apie finansų valdymo ypatumus bei domėtis investicijų galimybėmis. Investavimo skatinimas yra būtinas tiek valstybės rezidentų, tiek pačios valstybės naudai. Kuo daugiau investuojančių žmonių šalyje, tuo efektyvesnis pinigų valdymas bei jų panaudojimas (Kapoor *et al.* 2007).

Laisvų lėšų investavimo galimybių analizė

Finansų pasaulyje nėra tokios investicijos, kurią būtų galima įvardinti kaip geriausią, nes tai labai individualu ir priklauso nuo įvairių veiksnių. Kiekviena investicijos priemonė turi savų pliusų ir minusų, pagal kuriuos investuotojas nusprendžia, kas pagal jo būdą, poreikius, tikslus, investicines žinias tinka labiausiai (Bikas *et al.* 2013). Kitaip tariant, kiekvienas investavimo atvejis yra individualus. Tam, kad asmuo galėtų nuspręsti, koks investavimo būdas jam priimtiniausias, būtina žinoti bent esminius finansinių priemonių skirtumus bei ypatumus.

Rutkauskas ir Stankevičius (2006) pažymi, jog egzistuojanti didelė įvairovė investavimo priemonių reiškia plačias galimybes kiekvienam investuotojui. Pasirinkimas didelis, tačiau informacijos atsirinkimas ir išmanymas visų investicinių galimybių nėra įmanomas. Todėl namų ūkiams visuomet aktualu gauti kuo aiškesnę, jiems suprantamą bei glaustą informaciją.

Norint pasirinkti tinkamiausią investavimo priemonę, reikalinga atlikti rinkos analizę. Pagrindinės investavimo metodikos, kuriomis vadovaujamasi priimant investicinius sprendimus yra techninė ir fundamentinė vertybinių popierių analizė (Velioniškis 2016). Remiantis NASDAQ (2017b) informacija, techninės analizės pagalba pagal atitinkamo finansinio turto kainos kitimą praeityje galima numatyti investicijos kainos pokyčius ateityje. Šioje analizėje naudojami tokie kintamieji, kaip vertybinių popierių kaina, apyvarta bei pasirinktas laikotarpis. Pagal šiuos parametrus sudaromi grafikai, padedantys investuotojui pamatyti kitimo tendencijas ir priimti sprendimą – pirkti ar parduoti finansinį turtą (NASDAQ 2017b). Būtent grafikų naudojimasis yra viena iš teigiamų šios analizės ypatybių, kadangi nesivadovaujama išoriniais veiksniais ar emocijomis, o tai palengvina suvaldyti investavimo riziką. Taip pat techninė analizė yra ganėtinai patogus ir daug laiko neužimantis analizavimo metodas (Velioniškis 2016).

Lukošiaus (2016) teigimu, fundamentinė analizė atliekama nagrinėjant įmonės finansinius ir makroekonominius rodiklius, todėl tai yra detali bendrovės analizė. Šis metodas reikalauja gebėjimų teisingai interpretuoti duomenis ir daryti objektyvias išvadas. Tačiau, jeigu tai atliekama tinkamai ir kokybiškai, išsiaiškinama svarbi informacija, padedanti nustatyti tikrąją įmonės vertę, tokiu būdu investicijas skiriant ilgalaikiam laikotarpiui (Velioniškis 2016). Taigi, kurią metodiką, techninę ar fundamentinę, pasirinkti priklauso tik nuo investuotojo, tačiau Velioniškis (2016) pataria, kad vertėtų neatmesti galimybės naudoti abi analizės rūšis — tai sumažina įvairių rizikų tikimybę.

Investavimo rizika laikoma viena iš pagrindinių ir svarstytinų aplinkybių, lemiančių, ar verta investuoti, kur investuoti, kiek ir kuriam laikui investuoti. Išgrynintos skirtingų tipų investicijų esminės rizikos ir potenciali graža paskatina investuotoją suprasti investicinius pasirinkimus ir galiausiai priimti pagrįstus sprendimus (King, Carey 2014). Todėl prieš investuojant būtina išsinagrinėti kuo įmanoma daugiau investicinių priemonių, išskirti jų galimus privalumus ir trūkumus.

Atlikta apžvalga atrinktų pagrindinių ir labiausiai paplitusių investavimo priemonių tipų:

Akcijos;
Obligacijos;
Investiciniai fondai;
Pensijų fondai;
Gyvybės draudimas;
Investicijos į nekilnojamąjį turtą.

Akcijos. Visų pirma, yra dviejų tipų akcijos – paprastosios ir privilegijuotos. Paprastosios akcijos – tai tokios investicijos į pasirinktos įmonės kapitalą, kurios suteikia balsavimo ir nuosavybės teisę. Privilegijuotosios taip pat suteikia teisę į bendrovės kapitalo dalį ir turi papildomą privalumą – šių akcijų turėtojams mokami iš anksto nurodyti dividendai. Tačiau šios akcijų rūšies trūkumas – investuotojai neturi balsavimo teisės (Rutkauskas, Stankevičius 2006).

Pajamas, turint akcijų, galima gauti iš dividendų (jeigu jie yra įmonės išmokami) arba iš išaugusios akcijų vertės, jas parduodant. Paprastai akcijos, kaip investavimo priemonė, pasirenkamos ilgalaikiams investavimo tikslams. Tačiau šie nuosavybės vertybiniai popieriai laikomi ganėtinai rizikingais dėl finansų rinkos, įmonės veiklos rezultatų nepastovumo ar kitų veiksnių (Walker, R. B., Walker, K. P. 2013).

Užsienyje, pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje, labai daug įmonių skatina savo darbuotojus įsigyti bendrovės, kurioje jie dirba, akcijų ir taip pasinaudoti teikiamais privalumais kaip akcijų turėtojams (King, Carey 2014). Klimavičienės ir Jurevičienės (2007) teigimu, Lietuvoje darbdaviai taip pat turėtų prisidėti prie darbuotojų skatinimo įsigyjant įmonės akcijų, taip motyvuodami investuoti bent dalį uždirbtų pajamų. Be to, tai padėtų didinti darbuotojų lojalumą, skatintų juos domėtis investicijų galimybėmis bei lavintų investavimo įgūdžius.

Obligacijos. Tai skolos vertybiniai popieriai, jie gali būti išleidžiami bendrovių arba šalies Vyriausybės. Obligacijų turėtojams, priešingai negu investuotojams į akcijas, nesuteikiamos nei balsavimo, nei nuosavybės teisės. Tai tarsi kompanijai arba valstybei investuotojo suteikta paskola, kuri bus išmokėta kartu su palūkanomis iki nustatytos datos. Taigi, obligacijų uždirbtomis pajamomis laikomos mokamos palūkanos arba iš kurso skirtumo gautos pajamos, pardavus obligacijas iki jų išpirkimo momento (Winger, Frasca 2006).

Lietuvoje vyrauja palankios sąlygos investuoti į obligacijas dėl apmokestinimo sąlygų. Jurevičienė ir Gausienė (2010) nurodo, jog Vyriausybės obligacijų palūkanos pajamų mokesčiu neapmokestinamos, o bendrovių obligacijų palūkanos apmokestinamos tik tuo atveju, jeigu jų išpirkimo terminas yra trumpesnis nei vieneri metai. Obligacijos laikomos mažesnio rizikingumo investavimo priemone negu akcijos. Be to, valstybės skolos vertybiniai popieriai yra saugesni už toje šalyje įmonių išleistas obligacijas, kadangi bendrovių bankroto tikimybė yra ženkliai didesnė (Milevskis 2012).

Investicinis fondas. Tai toks investavimo mechanizmas, kuris veikia bendrai sutelkiant daugelio investuotojų lėšas ir investuojant jas į akcijas, obligacijas, pinigų rinkos priemones ar jų derinius. Komplektas, susidedantis iš įvairių investicinių priemonių vadinamas fondo investicijų portfeliu (Walker, R. B., Walker, K. P. 2013).

Dažniausiai investiciniai fondai skirstomi į akcijų, obligacijų ir mišriuosius. Milevskis (2016) ir McGowan (2016) išskiria šiuos pagrindinius investicinių fondų privalumus:

Veikia pagal griežtai nustatytas taisykles ir suformuotą strategiją, kuri prižiūrima investicijų valdytojų (Milevskis 2016; McGowan 2016);

Fondas sumažina sisteminę riziką dėl diversifikacijos. Individualiam investuotojui būtų sudėtinga investuoti į skirtingas investavimo priemones tuo pačiu metu ir jas prižiūrėti, o investicinių fondų pagalba didesnės galimybės sumažinti nuostolius – vienai finansinei priemonei patyrus praradimus, kita gali juos atpirkti. Taigi bendras portfelio rezultatas neturės neigiamų pasekmių (Milevskis 2016; McGowan 2016);

Egzistuoja didelė investicinių fondų įvairovė: akcijų, obligacijų, pinigų rinkos ir kiti. Investuotojas gali sudaryti individualų portfelį iš skirtingų tipų fondų (McGowan 2016);

Likvidumas. Investuotojas turi teisę bet kada parduoti turimus fondo vienetus (Milevskis 2016);

Ši investavimo priemonė nereikalauja daug lėšų arba gilių investavimo žinių (Milevskis 2016).

Tačiau vertėtų nepamiršti taikomų mokesčių ir nuskaičiuojamų patirtų išlaidų, mažinančių fondo turto vertę. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, jog teigiami investicinio fondo rezultatai praeityje negarantuoja tokių pačių rezultatų ateityje. Jeigu investicijų grąža buvo teigiama, ji nebūtinai tokia išliks ateities laikotarpyje dėl investicijų vertės nepastovumo (INVL Asset Management 2017a).

Pensijų fondai. Pastaruoju metu vis dažniau susirūpinama dėl pensijų išmokų gavimo galimybės. Norint išlaikyti panašų į esamą pragyvenimo lygį senatvėje, galima papildomai kaupti II ir III pakopos pensijų fonduose.

II pakopos pensijų kaupimo pliusai:

Užtikrinamos didesnės pajamos ateityje. Atėjus pensijos laikotarpiui, pensija bus gaunama iš dviejų šaltinių – „Sodros“ ir II pakopos pensijų fondo;

Patogumas. Įvesta patogi lėšų pervedimo sistema, asmeniškai nereikia rūpintis pinigų pervedimu į pensijų sąskaitą, tai vykdo „Sodra“;

Turimos sukauptos lėšos yra investuojamos;

Per visą kaupimo laikotarpį sukauptos lėšos skirtos tik tam asmeniui, kuris jas kaupė, neperskirstant jų tretiesiems asmenims (INVL Asset Management 2017b).

Pagal Jurevičienę ir Samoškaitę (2012) neigiami II pensijų pakopos bruožai:

Išmokų dydis priklauso nuo rinkoje vykstančių svyravimų;

Sistema nepritaikyta asmenims, turintiems mažas pajamas;

Vertinimo sistema nėra galutinai ir aiškiai suformuota, būdingi dažni pakitimai.

III pakopos pensijų fondai skirti tiksliniam kaupimui, jiems būdingas ilgalaikis periodinis investavimas. Įmokos kaupiamos kiekvieną mėnesį, investavimo rizika išskaidoma, tokiu būdu siekiama apsaugoti portfelį nuo nuvertėjimo bei pasiekti geriausią pelno ir grąžos santykį. Lietuvoje III pakopos pensijų kaupimui sudarytos palankios sąlygos. Pensijos kaupimas skatinamas valstybės, suteikiant galimybę kiekvienais metais pasinaudoti 15 % gyventojų pajamų mokesčio (GPM) lengvata (INVL Asset Management 2017c).

Sėkminga pensijų fondų sistema prisideda prie šalies finansų rinkos stiprinimo, todėl tokia sistema reikšminga ne tik socialine, bet ir ekonomine prasme (Jurevičienė, Samoškaitė 2012).

Gyvybės draudimas. Vienas iš labiausiai populiarėjančių gyvybės draudimo tipų yra investicinis gyvybės draudimas. Todėl bus aptariama būtent ši gyvybės draudimo rūšis. Investicinis gyvybės draudimas gali būti finansinė parama ne tik sveikatos sutrikimo ar mirties atvejais, bet ir kaip gyvybės apsaugos bei investavimo derinys (Ulbinaitė *et al.* 2013).

Tokie investicinio gyvybės draudimo privalumai, kaip įmokų, draudimo sumos lengvas pakeitimas, jų mokėjimo periodiškumo, investavimo krypčių pasirinkimas, papildomų rizikų draudimas ir kiti pranašumai rodo, kad šios rūšies draudimas yra lankstus, o draudėjas nėra griežtai susietas su gyvybės draudimo polisu (Kindurys 2011).

Vis dėlto investicinis gyvybės draudimas labiau tinkamas linkusiems rizikuoti asmenims. Taip yra dėl keletą šiam draudimui būdingų savybių: investavimo riziką prisiima draudėjas, palūkanų dydis kintantis ir nors įmokos mokamos pagal planą, tačiau galutinė išmoka tik prognozuojama (Adomaitienė, Palubinskienė 2007).

Investicijos į nekilnojamąjį turtą. Dauguma žmonių investicijas į nekilnojamąjį turtą sieja tik su būsto įsigijimu asmeniniam naudojimui arba su tikslu nuomoti būstą ir tokiu būdu užsidirbti pajamų. Tačiau toks mąstymas yra klaidingas, galimybių spektras investuoti į nekilnojamąjį turtą yra labai platus (Walker, R. B., Walker, K. P. 2013). Nekilnojamojo turto sąvoka apima ne tik gyvenamuosius namus, bet ir neapgyvendintą žemę, komercinius pastatus tokius kaip sandėliai, parduotuvės. Nekilnojamas turtas paprastai labai brangus ir vertinama kaip mažiausiai likvidi investicija – parduoti ganėtinai sunku palyginus, pavyzdžiui, su akcijų pardavimu (King, Carey 2014).

Pagrindinių investicijų vidutinės grąžos apžvalga 2006–2015 m.

Lietuvoje investavimo procesai vykdomi jau virš dvidešimt metų, tačiau dauguma namų ūkių yra tik bepradedantys naudotis investicijų galimybėmis (Sesartė 2015). Vienas iš paskatinamųjų veiksnių daugiau investuoti galėtų būti investavimo priemonių teigiamas pelningumas praeityje. Dėl šios priežasties atliekama pagrindinių turto klasių grąžos apžvalga 2006–2015 m. laikotarpiui (4 pav.).

Pagal 4 pav. duomenis, 2006–2015 m. pelningiausios turto klasės buvo Lietuvos ilgalaikės obligacijos (4,2 %), II pakopos pensijų fondai (3,5 %), indėliai (3 %) bei būsto nuoma (2,8 % įvertinus sąnaudas). Teigiama, kad investicijų į būstą grąža priklauso nuo rinkų specifikos. Lietuvoje ji buvo labai permaininga – perkant būstą vidutinė grąža buvo neigiama (–0,3 %). Reiškiasi iš tokio investavimo būdo pasirinkimo per pasirinktą 10 m. laikotarpį buvo patirti nuostoliai, o uždirbti buvo galima tik iš būsto nuomos (INVL Asset Management 2017d).

Lietuvos akcijų vidutinė metinė grąža taip pat pasižymėjo žemais rezultatais – siekė vos 0,8 %. Didžiausią įtaką tokiam rodiklių išsidėstymui 2006–2015 metų laikotarpiu turėjo finansų krizė, kuri, pavyzdžiui, 2008 m. akcijų vertę sumažino net 65 %. Nagrinėjamam laikotarpiui infliacija siekė 3,4 %. Taigi atsižvelgus į infliacijos tempus, pelningos investicijos, uždirbusios didesnę vidutinę grąža negu infliacija, buvo tik ilgalaikės obligacijos ir II pakopos pensijų fondai (INVL Asset Management 2017d).

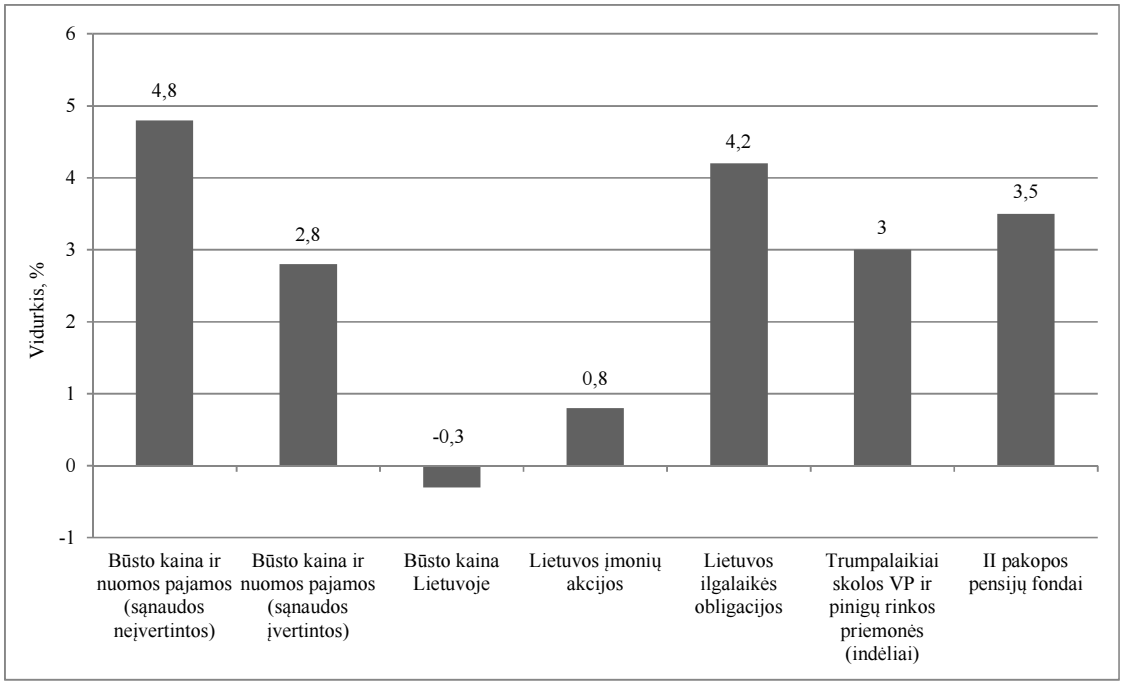

4 pav. Vidutinė investicijų grąža 2006–2015 m. (sudaryta pagal INVL Asset Management 2017d)
Fig. 4. The Average Return on Investment during 2006–2015 (made according to the INVL Asset Management data 2017d)

2015 m. šalies akcijos ir būstas nuomai (įvertinus sąnaudas) uždirbo aukščiausią grąžą investuojant Lietuvoje, indėliai – mažiausią, jų grąža prilygo nuliui. Tolimesnės prognozės dėl indėlių pelningumo lieka tokiame pačiame lygyje – apie 0 %, tad iš jų užsidirbti nepavyks (NASDAQ 2016).

Be to, atlikta pelningiausios investicinės priemonės, Lietuvos obligacijų, ir beveik mažiausią pelningumą pasiekusių Lietuvos akcijų su pasaulio ir Europos lygio rodikliais palyginamoji analizė (5 pav., 6 pav.).

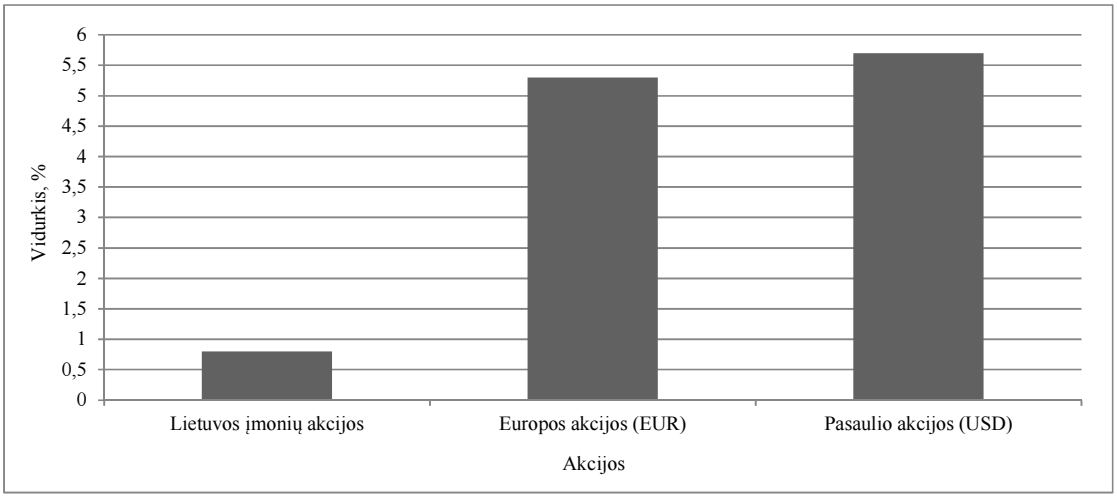

5 pav. Vidutinė akcijų grąža Lietuvoje, Europoje ir pasaulyje 2006–2015m.
(sudaryta pagal INVL Asset Management 2017d)
Fig. 5. The Average Return on Shares in Lithuania, Europe and in the World during 2006–2015
(made according to the INVL Asset Management data 2017d)

5 pav. vaizduoja didelį Lietuvos akcijų grąžos atotrūkį nuo Europos akcijų (5 kartus mažesnė vidutinė grąža) ir pasaulio akcijų (apytiksliai 6 kartus vidutinė grąža yra mažesnė).

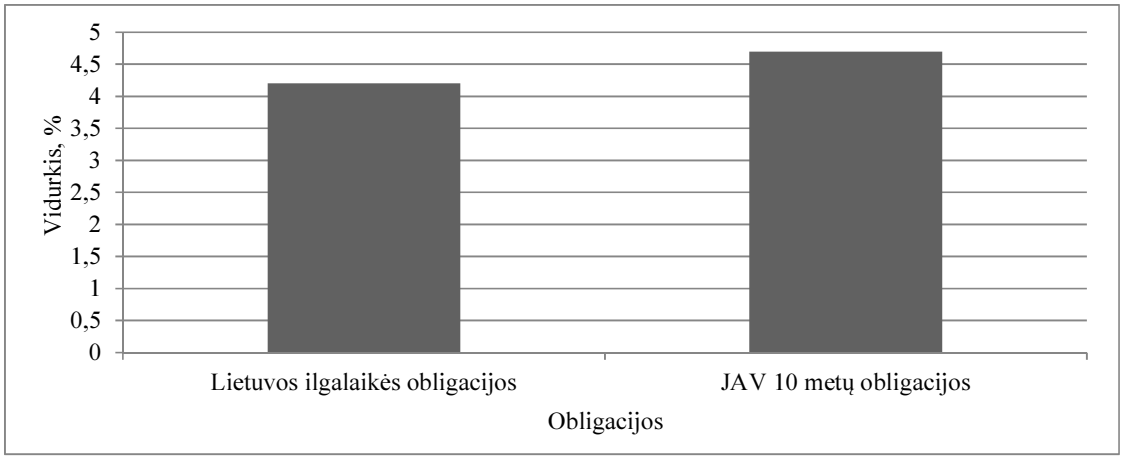

6 pav. Vidutinė ilgalaikių obligacijų grąža 2006–2015 m.
(sudaryta pagal INVL Asset Management 2017d)
Fig. 6. The Average Return on Long Term Bonds during 2006–2015
(made according to the INVL Asset Management data 2017d)

Obligacijos buvo pelningiausia investavimo priemonė 2006–2015 m., taigi skirtumas tarp Lietuvos ir JAV ilgalaikių obligacijų grąžos nėra labai didelis – galima teigti, jog Lietuvoje pasiektas rezultatas buvo artimas pasaulinio lygio rodiklio rezultatui (6 pav.).

Lietuvos namų ūkių finansinės elgsenos apžvalga 2013–2016 m.

Prieš tai pateiktoje apžvalgoje buvo išnagrinėtas investicinių priemonių pelningumas, o šioje dalyje bus apžvelgta, kokios laisvų lėšų panaudojimo tendencijos būdingos Lietuvos namų ūkiams 2013–2016 m. laikotarpiui (7 pav., 8 pav.).

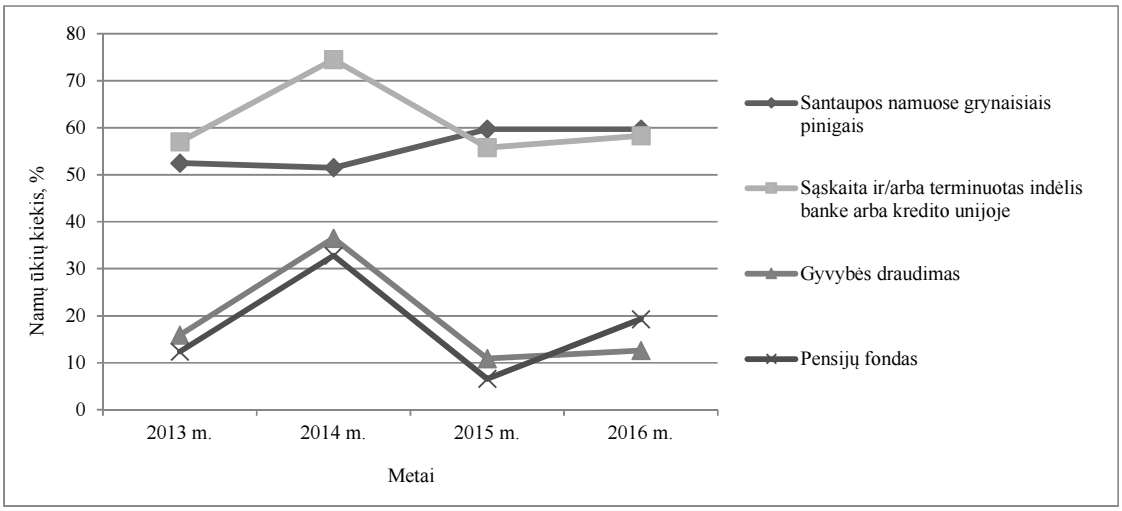

7 pav. Lietuvos namų ūkių dažniausiai pasirenkamos laisvų lėšų panaudojimo alternatyvos 2013–2016 m.
(sudaryta autorių pagal Lietuvos banko duomenis 2013, 2014a, 2015, 2016)
Fig. 7. The Most Frequent Use of Free Asset by Households in Lithuania during 2013–2016
(made according to the data from the Bank of Lithuania 2013, 2014a, 2015, 2016)

7 pav. akivaizdžiai parodo, kad didžioji namų ūkių pinigų dalis yra taupoma, o ne investuojama – daugiau nei pusę žmonių sukauptas lėšas laiko grynaisiais namuose ir/arba[1] jie yra laikomi terminuotuose indėliuose bankuose ar kredito unijose (Lietuvos bankas 2016).

[1] Namų ūkiai gali nurodyti daugiau nei vieną priemonę.

Taip pat ganėtinai aktyviai asmenys rūpinasi savo sveikatos bei senatvės gerove, apsidrausdami gyvybės draudimu – 2014 m. net trečdalis apklaustųjų turėjo gyvybės draudimą ir/arba buvo pasirinkę investuoti pinigus pensijų fonduose (Lietuvos bankas 2014a).

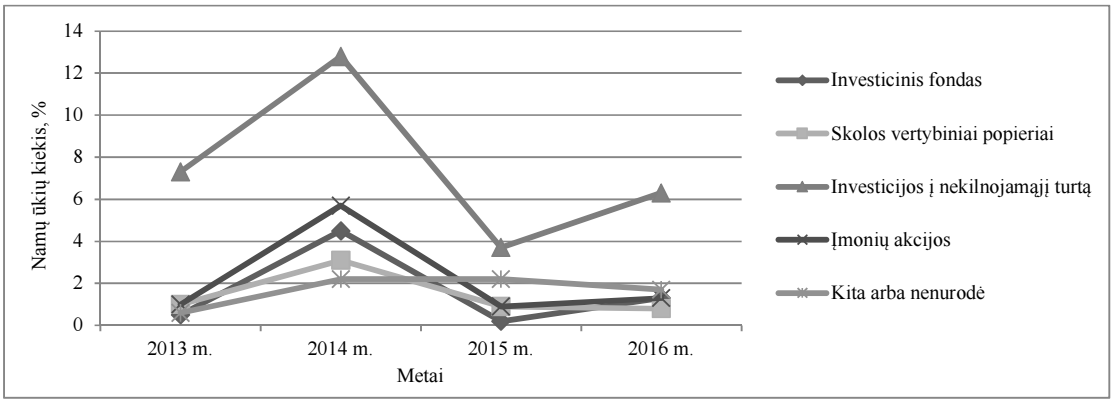

8 pav. Lietuvos namų ūkių dažniausiai pasirenkamos investavimo alternatyvos 2013–2016 m.
(sudaryta autorių pagal Lietuvos banko duomenis 2013, 2014a, 2015, 2016)
Fig. 8. The Most Frequent Use of Free Asset for Investment by Households in Lithuania during 2013–2016
(made according to the data from the Bank of Lithuania 2013, 2014a, 2015, 2016)

8 pav. pavaizduotos investavimo priemonės pasižymi mažesniu populiarumu tarp Lietuvos namų ūkių investavimo pasirinkimų. Mažiausiai visuomenė investuoja į skolos vertybinius popierius, investicinius fondus ir įmonių akcijas. Rezultatai atskleidžia, jog namų ūkiai labiau linkę taupyti negu investuoti arba renkasi konservatyvias investavimo priemones, kurios nereikalauja specifinių žinių, įgūdžių ir patirties (Lietuvos bankas 2016).

Be to, Lietuvos banko (2016) namų ūkių apklausos apžvalgoje buvo pateikti finansinio raštingumo klausimai, siekiant išsiaiškinti rezidentų supratimą apie finansinius esminius principus. Respondentams buvo pateikti du klausimai, susiję su investavimo, taupymo žiniomis:

1. Apie indėlio palūkanų skaičiavimą. Teisingai atsakiusių buvo 42,6 %;
2. Infliacijos poveikį kaupiamoms lėšoms. Teisingai atsakiusių buvo 52,8 %.

Taigi, remiantis tokiais rezultatais, galima teigti, kad tik apie pusė Lietuvos namų ūkių žino ir supranta investavimo bei taupymo procesų ypatumus. Taip pat teisingai į klausimą apie taupymą atsakiusiųjų asmenų buvo daugiau negu į klausimą apie investavimą. Tai leidžia daryti prielaidą, kad namų ūkių investavimo įgūdžiai yra silpnesni už taupymo patirtį.

Išvados

Investicinių galimybių įvairovė Lietuvoje yra itin didelė – nuo saugiausių investavimo priemonių, nereikalaujančių daug žinių ir patirties, iki rizikingų turto klasių, suteikiančių galimybę sulaukti didesnės grąžos.

Remiantis analizės rezultatais, nustatyta, kad 2006–2015 m. laikotarpis Lietuvoje pasižymėjo kintančiais investicijų grąžos rezultatais – nuo nuostolingų investicijų iki siekiančių pasaulinio lygio rezultatus. Šį laikotarpį galima įvardinti kaip palankų metą investuoti į ilgalaikes obligacijas ir II pakopos pensijų fondus, tačiau šiuos investavimo būdus pasirinko nedidelė Lietuvos gyventojų dalis.

Nors 2013–2016 m. II pakopos pensijų fondai ir gyvybės draudimas pasižymėjo didžiausiu populiarumu tarp investicinių priemonių, vis dėlto investuojančiųjų skaičius yra ganėtinai mažas (15–20 %).

2014 m. galima pastebėti suaktyvėjusią investavimo elgseną. Tai atsispindi visuose investavimo priemonių rodikliuose. Tokį intensyvesnį investavimą galima sieti su euro įvedimu 2015 m.

Analizuojant pastarųjų metų laikotarpį, 2015–2016 m. investavimo tempai yra ženkliai sumažėję, įskaitant ir lyderiaujančias pozicijas užimančias investicijas, pavyzdžiui, gyvybės draudimą, pensijų fondus.

Atlikus analizę, galima teigti, kad Lietuvos namų ūkių finansinė elgsena yra itin konservatyvi. Asmenys prioritetą teikia taupymui, o ne laisvų lėšų investavimui – pasirenkamos konservatyvios, tačiau ne pačios saugiausios taupymo galimybės: tokios, kaip grynųjų pinigų laikymas namuose.

Akivaizdžiai pastebima tendencija, jog investuoja mažoji dalis rezidentų ir dauguma linkę laisvas lėšas tik taupyti, atskleidžia, kad viena iš Lietuvos finansinėje rinkoje vyraujančių problemų yra vangus investavimas į bet kokias investicines priemones.

Taigi, atsižvelgus į namų ūkių asmeninius finansų valdymo įgūdžius ir būdingas žinias apie investavimą, Lietuvoje asmeninių finansų bei investicinių priemonių galimybių viešinimo ir skatinimo iniciatyva yra būtina.

Literatūra

Adomaitienė, L.; Palubinskienė, S. 2007. Gyvybės draudimo teorija ir praktika, *Jaunųjų mokslininkų darbai* 1(12): 155–163.

Bikas, E.; Jurevičienė, D.; Novickytė, L.; Keliuotytė-Staniulėnienė, G.; Dubinskas, P. 2013. *Neprofesionalių investuotojų elgsena finansų rinkose: mokslo studija.* Kaunas: Technologija.

Černius, G. 2011. *Namų ūkio finansų valdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.

Deimantaitė-Gedmintienė, D.; Visockaitė, A. 2016. The importance of personal finance for investment and applying financial behaviour principal in personal finance investment decisions in Lithuania, *Societal Studies* 8(1): 118–131.

Dougall, E. H. 1968. *Investments.* 8th ed. New Jersey: Englewood Cliffs.

Euro zonos statistika. 2017. *Bankų palūkanų normos – Indėliai* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: https://www.euro-area-statistics.org/bank-interest-rates-deposits?cr=eur+ltu&lg=lt&page=0&charts=M..B.L22.F.R.A.2250.EUR.N+M..B.L22.L.R.A.2250.EUR.N+M..B.L22.H.R.A.2250.EUR.N&template=1

Europos centrinis bankas. 2014. *ECB įveda neigiamą palūkanų normą už naudojimąsi indėlių galimybe* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2014/html/pr140605_3.lt.html

Indeliai.lt. 2017. *Palūkanų normos* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: http://www.indeliai.lt/lt/palukanu-normos/

INVL Asset Management. 2017a. *Investicinių fondų reitingai* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. sausio 18 d.]. Invalda. Prieiga per internetą: https://www.invl.com/lit/lt/investavimas/investiciniu-fondu-reitingai

INVL Asset Management. 2017b. *Antros pakopos pensijų fondai* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. sausio 19 d.]. Invalda. Prieiga per internetą: https://www.invl.com/lit/lt/pensijos/ii-pakopos-pensiju-fondai

INVL Asset Management. 2017c. *Trečios pakopos pensijų fondai* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. sausio 19 d.]. Invalda. Prieiga per internetą: https://www.invl.com/lit/lt/pensijos/iii-pakopos-pensiju-fondai

INVL Asset Management. 2017d. *Lietuvos investicijų indeksas* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. sausio 10 d.]. Invalda. Prieiga per internetą: https://www.invl.com/lit/lt/investavimas/lietuvos-investiciju-indeksas

Yates, D.; Ward, C. 2011. Financial literacy: examining the knowledge transfer of personal finance from high school to college to adulthood, *American Journal of Business Education* 4(1): 65–78. https://doi.org/10.19030/ajbe.v4i1.1274

Johnson, J. 2017. *The advantages of saving or investing* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. sausio 26 d.]. The Finance Base. Prieiga per internetą: http://thefinancebase.com/advantages-saving-investing-3433.html

Jurevičienė, D. 2015. *Asmeninių finansų dimensija.* Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.

Jurevičienė, D.; Gausienė, E. 2010. Finansinės gyventojų elgsenos ypatumai, *Verslas: teorija ir praktika* 11(3): 222–237.

Jurevičienė, D.; Klimavičienė A. 2008. Asmeninių finansų valdymo teoriniai aspektai gyvenimo ciklo požiūriu, *Verslas: teorija ir praktika* 9(1): 22–32.

Jurevičienė, D.; Samoškaitė, Š. 2012. II pakopos pensijų fondų investicijų grąžos, atsižvelgiant į riziką, vertinimas, *Verslas: teorija ir praktika* 13(4): 304–313.

Kancerevyčius, G. 2009. *Finansai ir investicijos*. III atnaujintas leidimas. Kaunas: Smaltija.

Kapoor, J. R.; Dlabay L. R.; Hughes R. J. 2007. *Personal finance.* 8th ed. Boston: The McGraw-Hill/Irwin.

Keown, A. J. 2014. *Personal finance: turning money into wealth*. 6th ed. Harlow: Pearson.

Kindurys, V. 2011. *Gyvybės draudimo paslaugų verslas ir jo raidos Lietuvoje apraiškos ir tendencijos: teoriniai ir praktiniai aspektai*: monografija. Vilnius: Vilniaus universitetas.

King, J.; Carey, M. 2014. *Personal finance: A practical approach.* Oxford: Oxford University Press.

Klimavičienė, A.; Jurevičienė, D. 2007. Asmens investicijų į finansinės priemones plėtros galimybės Lietuvoje, *Verslas: teorija ir praktika* 8(1): 33–43.

Lietuvos bankas. 2013. *Namų ūkių apklausos dėl finansinės elgsenos apžvalga* [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/namu_ukiu_finansines_elgsenos_apklausos_apzvalga_2013_nr_2

Lietuvos bankas. 2014a. *Namų ūkių apklausos dėl finansinės elgsenos apžvalga* [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/namu_ukiu_finansines_elgsenos_apklausos_apzvalga_2014_nr_2

Lietuvos bankas. 2014b. *Indėlių draudimas* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. sausio 26 d.]. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/indeliu_draudimas

Lietuvos bankas. 2015. *Namų ūkių apklausos dėl finansinės elgsenos apžvalga* [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/namu_ukiu_finansines_elgsenos_apklausos_apzvalga_2015_nr_2

Lietuvos bankas. 2016. *Namų ūkių apklausos dėl finansinės elgsenos apžvalga* [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. gruodžio 13 d.]. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/namu_ukiu_apklausos_apzvalga_2016_nr2

Lukošius, R. 2016. *Fundamentali analizė* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. sausio 26 d.]. Investavimas.lt. Prieiga per internetą: http://www.investavimas.lt/fundamentalioji-analize/

McGowan, L. 2016. *Learn about mutual funds before you invest* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. sausio 26 d.]. The Balance. Prieiga per internetą: https://www.thebalance.com/what-are-mutual-funds-2466587

Milevskis, A. 2012. *Skolos vertybiniai popieriai – obligacijos* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. sausio 20 d.]. Investavimas.lt. Prieiga per internetą: http://www.investavimas.lt/skolos-vertybiniai-popieriai-obligacijos/

Milevskis, A. 2016. *Investiciniai fondai – populiariausia ir efektyviausia finansinė priemonė* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. sausio 21 d.]. Investavimas.lt. Prieiga per internetą: http://www.investavimas.lt/investiciniai-fondai-investavimas-i-fondus/

NASDAQ. 2016. Bendrovė „INVL Asset Management“: kokios patraukliausios turto klasės?, iš konferencijos *Bendrovių vadovų susitikimas su investuotojais 2016 m.*, 2016 m. lapkričio 30 d., Vilnius, Lietuva.

NASDAQ. 2017a. *Investavimo strategijos* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: http://www.nasdaqbaltic.com/lt/birzu-informacija/nasdaq-omx-baltijos-rinka/investuotojams/pradziamoksliams/investavimo-strategijos/

NASDAQ. 2017b. *Vertybinių popierių techninė analizė* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. sausio 26 d.]. Prieiga per internetą: http://www.nasdaqbaltic.com/lt/birzu-informacija/nasdaq-omx-baltijos-rinka/investuotojams/pazengusiems/

Regnier, P. 2014. *The one thing you have to know to invest on your own* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Money. Prieiga per internetą: http://time.com/money/2945808/one-thing-investors-must-know/

Rosato, D. 2015. *The pros and cons of hiring a financial adviser* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. sausio 24 d.]. Money. Prieiga per internetą: http://time.com/money/3813571/financial-adviser-pros-cons/

Rutkauskas, V.; Stankevičius, P. 2006. *Investicinių sprendimų valdymas:* monografija. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.

Sesartė, I. 2015. *Prognozė: investavimas taps kasdienio gyvenimo dalimi* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Verslo žinios. Prieiga per internetą: http://vz.lt/rinkos/2015/11/06/prognoze-investavimas-taps-kasdienio-gyvenimo-dalimi

Smart, S.; Gitman, L.; Joehnk, M. 2014. *Fundamentals of investing*. 12th ed. Boston: Pearson.

Taujanskaitė, K.; Jurevičienė, D. 2010. Asmeninių finansų valdymo ypatumai ekonominio nestabilumo sąlygomis, *Mokslas – Lietuvos ateitis* 2(2): 104–111.

Treigienė, D. 2010. *Investicijos.* Vilnius: Technika. https://doi.org/10.3846/1134-S

Ulbinaitė, A.; Kučinskienė, M.; Moullec, Y. L. 2013. Determinants of insurance purchase decision making in Lithuania, *Engineering Economics* 24(2): 144–159. https://doi.org/10.5755/j01.ee.24.2.3439

Valentinavičius, S. 2010. *Investicijų valdymas. Teoriniai ir praktiniai aspektai:* monografija. Vilnius: Vilniaus universitetas.

Velioniškis, R. 2016. *Fundamentali analizė prieš techninę analizę* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Investavimas.lt. Prieiga per internetą: http://www.investavimas.lt/fundamentali-analize-pries-technine-analize/

Walker, R. B.; Walker, K. P. 2013. *Personal finance: building your future*. New York: McGraw-Hill Irwin.

Winger, B. J.; Frasca R. R. 2006. *Personal finance: an integrated planning approach*. 7th ed. Upper Saddle River: Prentince Hall.

COMPARATIVE ANALYSIS OF PRIVATE SAVINGS AND INVESTMENT PROCESSES IN LITHUANIA IN 2006–2016

Viktorija ZALIOTOVAITĖ, Kamilė TAUJANSKAITĖ

Abstract. The article deals with various authors approaches characterising investment and its concept. The most important aspects of personal finance are analysed focusing on the field of personal investment and savings. The article reveals the main investment opportunities, describing theoretical characteristics including strengths and weaknesses of investment instruments. Saving and investing activities, trends of the financial market in Lithuania are specified on the basis of return on investments and overview of household financial behaviour. The conclusion contains theoretical and practical summary of the results. The analysis shows that household financial behaviour in Lithuania could be characterized as conservative — the majority of households save money in the form of cash or accounts in financial institutions, and the activity of using other alternatives, such as investing, is low.

Keywords: personal finance, investing, personal investments, savings, investment instruments, return on investment, household financial behaviour.